

OBSZARY WYMAGANEJ WIEDZY, ZAKRES OCZEKIWANYCH UMIEJĘTNOŚCI I WYKAZ POMOCNEJ LITERATURY NA POSZCZEGÓLNYCH STOPNIACH WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU GEOGRAFICZNEGO dla uczniów szkół podstawowych województwa wielkopolskiego w roku szkolnym 2021/2022

I

Temat wiodący – hasło konkursu:

„Odkrywamy Nowy Świat”

II

Zakres wiedzy wymaganej od uczestników na poszczególnych stopniach konkursu

1. W konkursie obowiązuje zakres wiedzy (treści nauczania) określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie geografii na II etapie edukacyjnym.
<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podstawa-programowa6>
2. W konkursie obowiązuje zakres wiedzy (treści nauczania) wykraczający poza podstawę programową i określony w dalszych punktach oraz znajomość bieżących informacji o tematyce geograficznej pojawiająca się w mediach.

A. Stopień szkolny

Wiadomości obowiązujące na stopniu szkolnym obejmują podstawę programową oraz:

1. lądy i oceany na Ziemi - rozmieszczenie mórz i oceanów na Ziemi; wyprawy geograficzne; jednostki ukształtowania powierzchni na poszczególnych kontynentach
2. krajobrazy świata - wilgotny las równikowy, tajga, lasy liściaste zrzucające liście na zimę; sawanna; step (preria, pampa, llanos, puszcza); pustynie gorące (piaszczyste, żwirowe, skaliste) i lodowe; tundra; makia i krajobraz śródziemnomorski; busz, scrub i chapparal; krajobraz wysokogórski na przykładzie Tatr, Himalajów i Andów; strefowość klimatyczno-glebowo-roślinna; piętrowość roślinna Tatr, Orizaby, Kordylierów, Andów;
3. Ziemię w Układzie Słonecznym - ciała niebieskie Układu Słonecznego i ich cechy; Ruch wirowy i obiegowy Ziemi; Cechy ruchu wirowego i obiegowego Ziemi; Następstwa ruchów Ziemi; Czas na Ziemi; Wysokość górowania Słońca na różnych szerokościach geograficznych w ciągu roku; oświetlenie Ziemi w ciągu roku; kalendarz Majów, Azteków i kalendarz gregoriański
4. współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa
5. geografii Polski, np.:
 - a. położenie, obszar i granice Polski;
 - b. położenie matematyczne Polski; Skutki rozciągłości południkowej i równoleżnikowej
 - c. krajobrazy naturalne - pasowość rzeźby (cechy nizin nadmorskich, pojezierzy, nizin środkowej Polski, wyżyn, kotlin i gór - fałdowych i zrębowych); znajomość czynników rzeźbotwórczych, które uformowały elementy rzeźby tych pasów;
 - d. podział polityczno-administracyjny Polski;

- e. wpływ zlodowaceń na rzeźbę Polski (cechy obszaru młodoglacjalnego na pojezierzach i w górach oraz staroglacjalnego na pozostałym obszarze kraju);
 - f. zróżnicowanie gór w Polsce;
 - g. cechy klimatu Polski i rozkład oraz charakterystyka poszczególnych jego elementów;
 - h. Morze Bałtyckie;
 - i. główne cechy sieci hydrograficznej Polski (dorzecza, zlewiska, typy i rozmieszczenie jezior, kanały w Polsce, zbiorniki sztuczne i ich wykorzystanie gospodarcze);
 - j. typy i rozmieszczenie lasów w Polsce; piętrowość roślinna w Tatrach, Karkonoszach, na Babiej Górze i w Bieszczadach;
 - k. parki narodowe w Polsce i ich główne cechy oraz rozmieszczenie;
 - l. Wielkopolska – moja Mała Ojczyzna;
6. Zróżnicowanie kulturowe Ameryki Północnej na przykładzie przestrzennego zróżnicowania muzyki – miejsca narodzin i miejsca kultowe (np. Charleston, Havana, Nashville itp.) takich stylów muzycznych, jak: jazz, blues, soul, rock, country, reggae, rap, salsa, amerykańska muzyka ludowa itp. oraz rozpoznawanie w/w stylów na przykładach muzycznych.

B. Stopień rejonowy

Na stopniu rejonowym obowiązuje zakres wiedzy i umiejętności obowiązujące na stopniu szkolnym z poszerzeniem o geografie Ameryki Północnej oraz materiał ponad podstawę programową obejmujący:

1. teorię tektoniki płyt litosfery i procesy na granicach płyt (wulkanizm, plutonizm, trzęsienia ziemi, ruchy górotwórcze) oraz ich występowanie i skutki na przykładzie Ameryki Północnej;
2. ukształtowanie pionowe i poziome Ameryki Północnej;
3. krajobrazy Ameryki Północnej (Appalachy, Góry Skaliste, Kordyliery, Wielkie Równiny, Półwysep Labrador, Niziny Wewnętrzne, Wielkie Jeziora, Wielka Kotlina, Dolina Śmierci, Wyżyna Kolorado, Półwysep Jukatan, Antyle); najbardziej znane krajobrazy parków narodowych; czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wpływające na charakter wybranych krajobrazów Ameryki Północnej;
4. klimaty Ameryki Północnej (od okołobiegunowego po równikowy wybitnie wilgotny);
5. rekordy Ameryki Północnej;
6. prądy morskie opływające Amerykę Północną i ich wpływ na klimat tego kontynentu oraz ich znaczenie dla żeglugi; cyrkulacja prądów morskich na Atlantyku do prądu południoworównikowego włącznie; pływy morskie – ich geneza, typy oraz wykorzystanie gospodarcze w Ameryce Północnej;
7. zjawiska atmosferyczne takie, jak: efekt jeziora, tornada, huragany; ich geneza i skutki dla środowiska geograficznego (związki przyczynowo-skutkowe) w Ameryce Północnej;
8. hydrosferę Ameryki Północnej - główne rzeki - występowanie, reżimy, zlewiska i wykorzystanie gospodarcze; jeziora - ich geneza i rozmieszczenie, zasolenie i wykorzystanie gospodarcze; Kanały o największym znaczeniu gospodarczym; lodowce (łądolód Grenlandii i lodowce szelfowe, lodowce w Górach Świętego Eliasza – np. lodowiec Beringa i Malaspina, lodowce dolinne na dowolnym przykładzie; jaka jest różnica między lodowcem i łądolodem; rozpoznawanie typów lodowców: dolinnego, dendrycznego, piedmontowego i kontynentalnego na zdjęciach / schematach i opisach; góry lodowe);
9. gleby (z podstawowymi profilami glebowymi: bielnicowa, brunatna, tundrowa, mady, czarnoziemy, inicjalne gleby pustyń; gleby górskie, czerwone gleby laterytowe / gleby ferralitowe), roślinność naturalna i zwierzęta Ameryki Północnej; strefy klimatyczno-glebowo-roślinne na tym kontynencie;

10. zmiany środowiska naturalnego wywołane działalnością człowieka na przykładzie Ameryki Północnej (np. erozja gleb, wylesianie, deglacja);
11. polskie ślady w Ameryce Północnej;
12. wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej z podstawy programowej.

C. Stopień wojewódzki

Na stopniu wojewódzkim obowiązuje zakres wiedzy i umiejętności ze stopnia szkolnego i rejonowego oraz zagadnienia dotyczące geografii społeczno-ekonomicznej Polski i Ameryki Północnej:

1. podział polityczno-administracyjny Polski i Ameryki Północnej (ze stolicami);
2. podział polityczno-administracyjny Stanów Zjednoczonych ze stolicami;
3. demografia Polski i Ameryki Północnej (roz rozmieszczenie ludności i gęstość zaludnienia - ekumena, subekumena, anekumena; zróżnicowanie przyrostu naturalnego, zróżnicowanie etniczne (w tym ludność rdzenna i metysaż), językowe (w tym języki urzędowe); zróżnicowanie ludności wg płci i wieku oraz zatrudnienia; przyczyny i skutki migracji);
4. wielkie aglomeracje Ameryki Północnej i ich problemy, rodzaje (aglomeracje monocentryczne, konurbacje, megalopolis) oraz rozmieszczenie wielkich miast; szczególnie zwrócić uwagę na megalopolis Wschodniego Wybrzeża USA (BosNyWash); megalopolis Wielkich Jezior, Mexico City, San Francisco, LA, Nowy Orlean, Las Vegas; struktura przestrzenna miast amerykańskich na przykładzie Nowego Jorku i kolonialnych na przykładzie Mexico City;
5. rolnictwo Polski i w Ameryce Północnej; rozmieszczenie upraw głównych roślin i obszary chowu głównych zwierząt gospodarskich; rolnictwo intensywne i ekstensywne na przykładzie Ameryki Północnej; rolnictwo plantacyjne w Ameryce Środkowej; rolnictwo wielkoobszarowe w Stanach Zjednoczonych;
6. surowce mineralne Polski, ich rozmieszczenie i eksploatacja oraz wykorzystanie;
7. surowce energetyczne oraz rudy metali Ameryki Północnej - ich rozmieszczenie i eksploatacja;
8. przemysł zaawansowanych technologii, technopolia Ameryki Północnej;
9. obszary koncentracji przemysłu w Polsce i Ameryce Północnej; typy okręgów przemysłowych (wielkomijskie, transportowe i surowcowe) oraz ich rozmieszczenie na mapie; proces restrukturyzacji przemysłu;
10. transport kolejowy, drogowy i żegluga śródlądowa oraz morska w Polsce i Ameryce Północnej; główne porty morskie i śródlądowe;
11. atrakcje turystyczne Polski i Ameryki Północnej;
12. parki narodowe Polski i obiekty wpisane na listę UNESCO w Polsce;
13. parki narodowe Ameryki Północnej.

III

Zakres oczekiwanych od uczestników umiejętności

1. Analizowanie danych geograficznych i formułowanie wniosków na ich podstawie.
2. Korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, diagramów, piramid wieku ludności, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
3. Interpretowanie map różnej treści. Interpretowanie schematów, rysunków, diagramów, tekstów źródłowych, fotografii, zdjęć satelitarnych.

4. Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, formułowanie twierdzeń o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień.
5. Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
6. Formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego.
7. Analiza mapy turystycznej: określanie współrzędnych geograficznych wybranych punktów, wyznaczanie azymutu, określanie atrakcji turystycznych i zagospodarowania turystycznego na przykładzie mapy turystycznej; posługiwanie się mapą turystyczną do analizy trasy wycieczki, wyznaczanie kierunków geograficznych na mapie; analiza rysunku poziomicowego (dolina rzeczna, rywna jeziorna, wzgórze; teren płaski i pagórkowaty; gdzie jest stok bardziej stromy); opis cech wybranego obszaru na przykładzie mapy turystycznej; odczytywanie wysokości bezwzględnej na przykładzie mapy turystycznej.
8. Umiejętność obliczenia:
 - a. odległości na mapie i odległości rzeczywistej ;
 - b. skali;
 - c. powierzchni na mapie i powierzchni rzeczywistej;
 - d. przeliczenia skal: mianowanej, liczbowej, polowej;
 - e. wysokości względnej;
 - f. rozciągłości południkowej i równoleżnikowej;
 - g. wysokości górowania Słońca w pierwsze dni astronomicznych pór roku na różnych szerokościach geograficznych;
 - h. czasu słonecznego i strefowego;
 - i. temperatury po dwóch stronach zbocza (przemiany adiabatyczne) na podstawie rysunku;
 - j. średniej temperatury rocznej, amplitudy rocznej temperatury;
 - k. sumy opadów rocznych;
 - l. przyrostu naturalnego i rzeczywistego;
 - m. stopy (wskaźnika) przyrostu naturalnego i rzeczywistego;
 - n. gęstości zaludnienia;
 - o. współczynnika feminizacji;
 - p. salda migracji;
 - q. wskaźników: lesistości, urbanizacji;
 - r. wielkości plonów, zbiorów, powierzchni upraw na podstawie danych statystycznych.

IV

Wykaz literatury pomocnej dla uczestnika i nauczyciela w procesie przygotowania do udziału w konkursie

A. Stopień szkolny

1. Podręczniki i zeszyty ćwiczeń do szkoły podstawowej.
2. Mapy tematyczne z geografii Polski - Atlas Nowa Era dla liceów ogólnokształcących i techników, Warszawa 2019, s. 172-194.
3. Mapa fizyczna Polski na stronie:
 - https://www.geografia24.eu/index.php?strona=120_mapa_polski
4. Mapa fizyczna świata w skali 1: 100 000 000.

5. Atlas Nowa Era dla liceów ogólnokształcących i techników, Warszawa 2019 s. 14-15.
6. Mapy:
 - a. Świat - krajobrazy,
 - b. Świat - potencjalna roślinność naturalna,
 - c. Świat – zwierzęta.
 - www.wiking.edu.pl/show_image.php?type=animation&f=geografia/animations/swiat_roslinnosc_02.swf
 - www.wiking.edu.pl/show_image.php?type=animation&f=geografia/animations/swiat_mapa_zwierzat.swf
7. Flis J., Szkolny słownik geograficzny WSiP (wydanie dowolne).
8. Richling A., Ostaszewska K. (red): Geografia fizyczna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
9. Tablice geograficzne; praca zbiorowa pod red. W. Mizerskiego i J. Żukowskiego; Grupa Wydawnicza Adamantan s.c., Wydanie IX, Warszawa 2014.
10. Balon J., Desperak J.: Tablice geograficzne, Wydawnictwo Park Sp. z o.o., Bielsko-Biała 2005.
11. Baciak J.: Obliczenia i odczyty w geografii:
 - <http://spdolsk.pl/wp-content/uploads/2016/02/Obliczenia-w-geografii-1.pdf>
12. Mały Rocznik Statystyczny Polski, GUS 2020:
 - <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2020,1,22.html>
13. Z czego słyną Stany Zjednoczone Ameryki <https://www.youtube.com/watch?v=IOU2k9CycXI>
14. USA 102 fakty <https://www.youtube.com/watch?v=zJLIXsGoG98>
15. <http://www.americanbar.pl/amerykanska-muzyka/>
16. <https://www.albatros.pl/wycieczki/usa-w-rytmie-jazzu-i-country>
17. <https://r.pl/blog/mariachi-i-muzyka-meksykanska>
18. <https://holacuba.pl/kubanska-muzyka-zespoły-i-wykonawcy-których-trzeba-znac/>
19. <https://www.travelplanet.pl/przewodnik/usa/kultura.html>
20. <https://epodreczniki.pl/a/style-muzyki-mlodziejowej-czi/DoYWRlYxe>
21. <https://epodreczniki.pl/a/style-muzyki-mlodziejowej-cz-ii/DNrmzKg8U>
22. <https://epodreczniki.pl/a/wspolczesna-muzyka-cz2/DEoAhhn1O>
23. <https://epodreczniki.pl/a/muzyka-rockowa---skad-wzial-sie-ten-caly-rocknroll/D26jXxCTX>
24. <https://epodreczniki.pl/a/amerykanska-muzyka-xx-wieku/DSlhgWoWe>
25. <https://epodreczniki.pl/a/okres-swingu-i-jazz-nowoczesny/DwTTm9Ubr>
26. <https://encyklopedia.pwn.pl>
27. www.epodreczniki.pl
28. www.wiking.edu.pl

B. Stopień rejonowy

1. Literatura obowiązująca na poprzednim stopniu konkursu.
2. Mapy tematyczne dotyczące Ameryki Północnej z Atlasu Geograficznego Nowej Ery dla liceów, ogólnokształcących i techników do nowej podstawy programowej, Warszawa 2019 strony 130 – 145.
3. Mapy Ameryki Północnej:

- https://www.geografia24.eu/geo100_mapa_swiata/2019_max/kontynenty_geografia24eu_0002.jpg
 - https://www.geografia24.eu/geo100_mapa_swiata/2019_max/kontynenty_geografia24eu_0079.jpg
 - https://www.geografia24.eu/index.php?strona=100_3_mapa_swiata_miasta#galeria_miasta-2
4. Geografia. Repetytorium Matura. Zdasz to. WSiP.
 5. Efekt jeziora:
 - <https://lowcyburz.pl/2016/11/27/sniezny-efekt-jeziora-co-o-nim-wiemy/>
 6. Makowski J.: Geografia fizyczna świata; Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s.190-240.
 7. Najpiękniejsze miejsca na świecie; Wydawnictwo Publicat, Poznań.
 8. Delgado James P.: Parki Narodowe Ameryki, Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 1996.
 9. Cattaneo M., Trifoni J.: Cuda świata przyrody pod patronatem UNESCO; Wydawnictwo ARKADY Sp. z o.o., Warszawa 2004, 2008.
 10. Ślaboczyński W. i T.: Słownik Podróżników Polskich, Wiedza Powszechna, Warszawa 1992.
 11. USA. Parki narodowe cz.1.
 - <https://www.youtube.com/watch?v=HwJL8QOA-ul&t=415s>
 12. USA. Parki narodowe cz.2.
 - <https://www.youtube.com/watch?v=ZAXeKp3CU38>
 13. Z czego słyną Stany Zjednoczone Ameryki
 - <https://www.youtube.com/watch?v=IOU2k9CycXI>
 14. USA 102 fakty
 - <https://www.youtube.com/watch?v=zJLIXsGoG98>

C. Stopień wojewódzki

1. Literatura obowiązująca na poprzednich stopniach konkursu.
2. Atlas geograficzny do liceów ogólnokształcących i techników wydawnictwa Nowa Era, Warszawa 2019.
3. Rocznik Statystyki Międzynarodowej GUS.

V

Propozycja źródeł uzupełniających

- www.ngs.pl
- www.nationalgeographic.com
- www.stat.gov.pl
- www.geografia24.pl
- www.epodreczniki.pl
- <https://poznaj-swiat.pl/magazines>

